

Introducció a l'art de l'antiga Grècia

Xavier Belanche

Novembre de 2019

Resum

Breu introducció cronològica de l'art de l'antiga Grècia

Introducció a l'art de l'antiga Grècia

L'atractiu universal de l'art grec rau en allò que l'historiador *Ricardo Olmos* identifica en la preocupació i preguntes que van formular-se els artistes grecs:

Es van plantejar unes preguntes simples i fonamentals de forma sempre diferent. Per exemple, com representar l'home i els deus?, o com traslladar a la imatge un mite o una història? (...) Els grecs van saber trobar respostes que eren el resultat d'una reflexió pròpia. D'aquí la seva espontània originalitat.

Compareu, per exemple, l'**Apol·lo de Belvedere** i qualsevol obra escultòrica de l'època ptolemaica de l'**antic Egipte**. El primer és l'exemple per antonomàsia del que es coneix com a classicisme avançat, mostra un deu-home encarnant els ideals de joventut i bellesa i que, segons el primer historiador de l'art, l'alemany **Johann Joachim Winckelmann** (meitat del segle XVIII) creia que aquesta obra també dipositava una finalitat moral i, atenció!, estètica: ens podia fer millors. Però sobretot, i el que significarà una revolució artística sense cap equivalència en altres civilitzacions, és l'antropomorfisme de l'art Grec. Totes les èpoques de l'art Grec respondran a com representar l'home. L'arcaisme va explorar la representació de les aparences externes. El classicisme li interessà com l'interior de les coses acaben definint la seva forma i, finalment, a l'hel·lenisme en la diversitat infinita de les formes naturals, d'allò que és imprevisible, del caos i l'atzar, de la naturalesa, del plaer i del desig.

Figura 1: Fotografia de l'Àpol·lo de Belvedere. Còpia. Font: Wikipedia

El relat de l'art Grec és un relat fragmentat, ple de ruïnes i còpies. És un art que reben incomplet, perdut, trencat. El relat que us proposem és un relat que us ha de servir per aproximar-se a la visió que la història ha definit de l'art de l'antiga grega, des del primer moment que Winckelmann va publicar l'obra *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerkunst* (Reflexions sobre la imitació de les obres gregues en la pintura i l'escultura) el 1755.

Cronologia i marc geogràfic de l'art grec

La civilització grega tindrà una extensió en el temps de més de set-cents anys. Tot i que no són els més de tres mil anys de la civilització egípcia, són suficients per intentar diferenciar unes etapes històriques. És difícil determinar un dia i hora exacte, però sí d'un temps indeterminat que va del segle XII fins al VII abans de la nostra era, que alguns historiadors identifiquen com l'època dels pobles *grecs* al llarg de l'edat del bronze. A continuació entrariem en una fase històrica més breu, però també important, coneguda com a *època arcaica*, i que aniria des del segle VI fins al segle V a.C. El temps que va des del segle V fins al segle IV a.C (només un segle!) es coneix com a l'*època clàssica* i, finalment, des del segle IV fins al segle II a.C, última etapa, rep el nom d'*època hel·lenística*.

Figura 2: Geografia del món de l'antiga Grècia

Si pensem en termes geogràfics, l'antiga Grècia va arribar a ocupar més territori del que actualment coneixement de la Grècia actual. Els antics grecs van viure a diferents espais de la costa mediterrània, des de l'actual Turquia fins al sud de França. La civilització grega no va limitar-se només a ells mateixos i van mantenir relacions estretes amb altres civilitzacions com l'egípcia, la siriana i la Pèrsia. Penseu a més que, en la seva última etapa, la coneguda com a *hel·lenística*, els dominis de Grècia van arribar de la mà d'**Alexandre Magne** fins als territoris de l'Índia.

Per tenir una visió més historicista, llegiu a continuació una breu descripció de les diferents etapes de l'antiga Grècia.

Grècia durant l'edat del bronze

Durant l'Edat del Bronze, entre 3200 i el 1100 aC, diverses cultures van establir-se a les illes de les Cíclades, a Creta i en el continent grec. La majoria d'ells eren agricultors, però sobretot amb un perfil colonial i mercantil que es va estendre per la regió coneguda *Magna Grècia*. D'acord amb la Wikipedia, Magna Grècia és

és el nom donat en l'Antiguitat al territori ocupat pels colons grecs del sud de la península italiana i Sicília, on van fundar nombroses polis que van comerciar amb la seva metròpoli. Territori colonitzat pels grecs en el segle VIII aC, els quals hi portarien la cultura hel·lènica. No va tenir mai unitat política. Originalment, Magna Grècia va ser el nom usat pels romans per descriure l'àrea al voltant de l'antiga colònia grega de Graia, de manera que l'àrea sencera de colonització grega a la península italiana i Sicília va ser coneguda per aquest nom. De fet, els termes "Grècia" i "grecs" en català i molts altres idiomes vénen del terme llatí.

Entrada de [Magna Grècia](#) a la Wikipedia.

En aquest context sorgeix la **cultura micènica** com la més rellevant de totes elles, especialment en el temps que va del 1600 al 1100 aC. El nom té origen del lloc de **Micenes**. La cultura micènica va florir en el continent grec en l'edat de bronze, del voltant de 1600 a 1100 B.C.I. El nom prové del lloc de Micenes d'acord amb les excavacions de 1876 portades a terme pel comerciant i pioner en l'arqueologia, **Heinrich Schliemann**.

El període micènic posterior a l'edat del Bronze va ser recollit pels mateixos grecs com el passat heroic de la seva història i, en certa forma, establirà el marc històric de moltes de les històries explicades en la mitologia grega posterior. En aquest moment trobarem objectes i obres d'art al llarg del mediterrani oriental que mostren els inicis de la mitologia grega.

El col·lapse de la civilització micènica data del 1100 aC donant lloc a un període d'aïllament conegut com a *Edat Fosca*. Més endavant, cap al 800 aC, la reactivació del comerç amb la resta de poblacions del Mediterrani s'incrementarà i, en consonància, el ressorgiment de les arts, l'artesania i l'escriptura a les ciutats-estat (*polis*).

Període Arcaic

En aquest període que va del segle VI fins al segle V a.C trobarem dues escultures de marbre força populars als manuals d'història de l'art. Són les escultures d'atletes joves (*kouros*) i donzelles (*koré*). Una primera anàlisi formal d'aquestes escultures ens podrien recordar a l'estilisme de les escultures egípcies, com per exemple les característiques formals de la frontalitat i la col·locació avançada d'una cama. Però aquesta percepció seria errònia. Les escultures d'aquest període arcaic van superar els límits de la rígida tradició egípcia. Els *Kouros* descriuen un tipus d'estàtua d'una figura masculina nua, fet impossible a l'antic Egipte. Però potser el tret més diferencial és el dibuix d'un somriure (probablement una expressió

simbòlica de la *areté* (excel·lència) de la persona representada) que anticipa una voluntat expressiva per part dels seus creadors, lluny del hieratisme de les escultures egípcies. No obstant això, els *Kouros* no representaven una representació realista d'una individualitat (difunta), sinó una representació idealitzada dels valors i virtuts que reclamarà el difunt: bellesa juvenil, atletisme i aristocràcia.

Figura 3: Esquerra: Anavysos (Kroisos) Kouros, c. 530 BCE, marbre, (Museu Arqueològic Nacional, Atenes) Dreta: Aristion de Paros, Phrasikleia Kore, 550 a. C. - 540 aC Marbre de Parian amb traces de pigment, 211 cm d'alçada (Museu Arqueològic Nacional d'Atenes), foto : Asaf Braverman CC BY-NC-SA 2.0

Període clàssic

És al període clàssic, que començarà al voltant de l'any 500 aC, on s'estableix els fonaments d'un nou sistema d'organització social i política de la vida coneguda com a *democràcia* a la ciutat d'Atenes. Després de la derrota d'una invasió persa als anys 480-479 aC, Grècia continental i Atenes, en particular, van entrar en una edat d'or. En el teatre i la filosofia, la literatura, l'art i l'arquitectura, Atenes era insuperable. Els confins de l'imperi de la ciutat s'estendrà des del Mediterrani occidental fins al Mar Negre, generant una enorme riquesa que van ajudar a promoure la construcció de projectes de construcció pública mai vista anteriorment a Grècia, dels quals cal incloure el famós *Partenó* que, no us oblideu, formava part de l'Acròpoli.

Penseu també que aquesta riquesa econòmica i de poder que determinarà l'època del període clàssic tindrà un impacte important en els materials de construcció dels temples grecs: l'ús de la pedra i el marbre en lloc de materials clarament efímers com la fusta o la terracota.

La construcció del Partenó significarà també la definició d'un estil arquitectònic que representarà, per una banda, l'ideari de l'arquitectura clàssica i, d'altra banda, el terror per als estudiants d'història de l'art: la definició d'uns ordres arquitectònics, és a dir, el *dòric* (propi de l'època clàssica), el *jònic* i el *corinti* (propis de l'època hel·lenística). Més enllà de les diferències formals del tres (i d'aquells detalls o

Figura 4: *Escena d'Hèracles i Atena amb altres homes*, Pintor del Niobid, cràter del Niobid, c. 460-50 abans de la nostra era. Museu del Louvre.

trets singulars), cal recordar la passió i obsessió dels grecs per la cristallització de l'abstracció matemàtica en el disseny de l'estructura i forma dels temples.

Període hel·lenístic

El període que va del 323 fins al 31 aC es coneix com a període hel·lenístic. Període que veurà la cultura grega estesa a tot l'Orient Mitjà fins a la vall de l'Indus. El declivi i divisió de l'imperi grec, arran de la mort d'Alexandre el Gran (mort l'any 326 aC), donarà pas a l'absorció per part de Roma, no només de l'ocupació dels territoris, sinó també del seu pensament i, especialment, de la cultura i de l'Art.

En aquest període destacariem la *contaminació* cultural amb altres civilitzacions que, com a resultat, va impactar en la sensibilitat i mirada artística. La ciutat d'Atenes ha deixat de ser epicentre cultural i nous centres de poder cultural emergeixen en el vast imperi grec. Les ciutats d'Alexandria, Rodes i Pèrgam representaran els nous centres artístics on aglutinaran les influències de les cultures ocupades. Els historiadors coincideixen que aquesta és una època on el tret més significatiu és l'heterogeneïtat i, per tant, es trenca en part els canons de l'època clàssica a favor de solucions no tan rígides. Serà en l'arquitectura on s'evidenciarà aquest canvi: es deixa l'ordre dòric a favor de l'ordre jònic i corinti (molt més virtuós i ornamental en les formes si el comparem amb el primer ordre). A banda del temple, serà el moment de l'edificació de noves solucions arquitectòniques, com les *stoas* o pòrtics; els *bouleuterion*, edificis polítics i administratius,

Figura 5: Atena derrotada a Alcioneu (detall), Altar de Pèrgam, c. 200-150 B.C.E. (Període hel·lenístic), 35,64 x 33,4 metres, marbre (Museu de Pèrgam, Berlín)

però també teatres i espais d'ús confessional i lúdic que promocionaran la cerca de noves fórmules arquitectòniques.

Finalment, la cultura hel·lenística, traslladarà l'idealisme de l'època clàssica a la superfície i, per tant, a la representació de figures terrenals. Mostra d'això la trobareu en *El Púgil en repòs* o *Púgil de les Termes*, escultura de bronze trobada a les Termes de Constantí, a Roma, o els relleus de l'altar de Pèrgam, on les lluites mostrades entre deus, no amaguen un naturalisme expressiu de les formes del cos humà.

Figura 6: Púgil en repòs. Bronze. Museu Nacional Romà (Roma). Font: Wikipedia